

Energija je
lepak, a ne
eksplozivMILAN
SIMURDIĆbivši ambasador u
Hrvatskoj i Norveškoj

Poverenje u dijalog otpočet Briselskim sporazumom 2013, pod okriljem EU, izgubilo se kako zbog unutrašnje političkih ograničenja i potreba dve strane tako i zbog inertnosti i dezangažovanja svetskih metropola. Krah multilateralizma i prateća nemoć diplomatije su samo ojačali amplitudu nesporazuma i pretnju novim zamrznutim konfliktom u Evropi. Vraćanje dijaloga na stazu normalizacije se može pokazati podjednako izazovnim kao i njegovo otpočinjanje. Ukoliko postoji tema koja bi mogla dodatno da otkrivi dijalog Beograda i Prištine, zašto to ne bi bila energija?

Niz argumenta ide tome u prilog. Izdvojimo tri: energija je univerzalna valuta, neophodna svima. Zatim, energetska povezanost i saradnja su pretpostavka održivog razvoja i napretka. Treće, energetska bezbednost, odnosno sigurno snabdevanje energijom po predvidivim i konkurentnim cenama, za sve aktere na ovim prostorima počiva, pre svega, u regionalnoj saradnji. Razmišljanja o energetske nezavisnosti i samodovoljnosti su mit.

**Ukoliko postoji tema koja bi
mogla dodatno da otkrivi
dijalog Beograda i Prištine,
zašto to ne bi bila energija?**

Uostalom, zar nije EU, kao najuspešnji mirovni projekat u dosadašnjoj istoriji starog Kontinenta nastala na ruševinama dva svetska rata i upravo na svesti o neophodnosti objedinjavanja resursa - uglja i čelika. Znači, energija kao lepak, a ne eksploziv. Potreba za energijom je, na sličan način, bila u središtu Brantove „Istočne politike“, koja je dovela do nemačko-sovjetskog dijaloga i, u krajnjoj liniji, do okončanja Hladnog rata.

Ukoliko prihvatimo da je energetska povezanost snažan stabilizator i test solidarnosti za sve učesnike u procesu tehničkog dijaloga, a to nisu samo Beograd i Priština, moramo prvo uvažiti da ona ima dve vremenske dimenzije - prošlost i budućnost.

Prošlost karakteriše zastarela infrastruktura, dominantna uloga uglja i hidroenergije, niska energetska efikasnost uz niske cene energenata i podeljena tržišta sa ograničenim prostorom za saradnju i trgovinu. Isto tako i činjenica da su energetske sistemi Beograda i Prištine nastali i razvijali se i dostigli svoj zenit u bivšoj Jugoslaviji, što znači da su projektovani i realizovani kao komplementarni, a ne konkurentni. U smislu budućnosti, treba ih prvenstveno reformisati, postaviti na temelje koji su zacrtani u Briselskom sporazumu, uz istovremenu energetske transformaciju, otklon od fosilnih goriva i dekarbonizaciju, obnovljive izvore energije i energetske efikasnost. Podatak da naš region troši 2,3 puta više uglja od EU proseka i 50% manje gasa od Unije najbolje ilustruje neophodnost promena u pristupu energetici. Podaci govore da za proizvodnju jedne jedinice BDP na Zapadnom Balkanu, treba nekoliko puta više energije nego u EU.

Taj posao, uz nerešena imovinsko-pravna pitanja (primer Trepče i drugo) i neraščišćene robno-novčane odnose i socijalna davanja iz protekle skoro tri decenije će biti dodatno opterećenje. To je samo deo problema, uz one dogovorene u Sporazumu o energetici iz 2014, koji još nije implementiran. Beograd i Priština se

u dijalogu kreću kroz isti institucionalni okvir, od Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju do članstva u Energetskoj zajednici. Tu je i Berlinski proces sa agendom povezivanja (transport i energetika, pre svega), ali i brojne forme regionalne saradnje. Istovremeno, iz Brisela najavljuju objedinjavanje energetike regiona i veće zblizavanje sa Energetskom unijom EU. Taj zahtev, ako već nije, brzo će se naći na stolovima kabineta u Beogradu i Prištini.

Još jedna tema će voditi ka neophodnosti postizanja dogovora o energetici u dijalogu Beograda i Prištine. Radi se o klimatskim promenama, koliko god to, u vreme prekida dijaloga, pa čak i eskalacije suprotnosti, zvučalo futuristički i nerealno. Sa energetske osloncem na lignit za proizvodnju struje koji emituje ogromne količine štetnih gasova, naš region će se suočiti sa neophodnošću da smanji emisiju tih gasova. Na primer, Beograd ima relativno uravnoteženu ponudu i tražnju električne energije, pri čemu se 75% proizvede pretežno iz uglja, a ostalo najvećim delom iz vodene energije. Kod Prištine uglj je izvor čak 97% struje, uz povremene potrebe za uvozom struje.

Socijalne, zdravstvene i ekonomske posledice ignorisanja nekontrolisane emisije štetnih gasova mogu daleko nadmašiti dobiti od relativno jeftine struje. Neke studije pokazuju da bi smanjenje zagađenja iz termoelektrana na uglj u našem regionu godišnje spasilo 6.460 života, a troškove zdravstva smanjilo za 2.724 miliona evra. Ta tema nije na agendi dijaloga, ali jeste u regionalnim forumima i neće moći da se ignoriše. Kod klimatskih promena nema jednostranih dobitaka, svi smo potencijalni gubitnici.

Kako bi što realnije sagledali značaj i mogućnosti rasplitanja energetske čvora Beograda i Prištine, nužno je potpuno uvažavanje i implementacija dogovorenog, poštovanje institucionalnog okvira i pravila igre u ovoj oblasti u organizacijama u kojim su prisutne, odnosno teže obe strane. Veština, znanje i kapacitet se nalaze u obostrano prihvatljivim rešenjima, a ne u želji da se druga strana satera u ugao, prizna poraz ili nepromišljeno reaguje.

Na kraju treba istaći da su budućnost demokratije, napretka i mira u Evropi sve neizvesniji. Rešenje, u delu gde na to mogu da utiču Beograd i Priština, nije u prepuštanju inerciji već u nastavku dijaloga, proaktivnom pristupu i upornom, besprekidnom traganju za najmanjim zajedničkim imeniteljem.

Svaka druga alternativa koja se nudi je destruktivna i samouništavajuća. U delu koji se tiče energetike nema mača koji to može preseći a da se očuva mir, stabilnost i evropska perspektiva regiona. Koliko god to bilo komplikovano, čvor se može samo razvezati, uz puno napora i strpljenja, a potom uplesti u jedinstvenu regionalnu i evropsku mrežu. Ukoliko je potrebno ponoviti, energija je univerzalna valuta koja će uvek biti tražena i neophodna, uključujući i odnose Beograda i Prištine.

(Ovaj tekst je objavljen uz podršku Evropske unije. Sadržaj je isključiva odgovornost Konzorcijuma za zagovaranje i javne politike Kosovo-Srbija i ni na koji način ne predstavlja stavove Evropske unije.)